Kopja Informali ta' Sentenza

MALTA

QORTI TAL-MAGISTRATI (GHAWDEX) GURISDIZZJONI SUPERJURI

MAGISTRAT DR. ANTHONY ELLUL

Seduta ta' l-10 ta' Awwissu, 2009

Citazzjoni Numru. 117/2006

Martin Xerri

Vs

Joseph Rapa u Carmel Rapa

Il-Qorti,

Glied – Danni - Legittima Difesa.

Rat ir-rikors guramentat prezentat mill-attur fid-9 ta' Ottubru 2006 fejn ippremetta :

Fis-sebgha u ghoxrin (27) ta' Awwissu 2006 kienet giet celebrata fir-rahal ta' Ghajnsielem, Ghawdex il-festa tal-Madonna ta' Loreto.

Sbieh it-Tnejn filghodu ghal habta tat-1.45a.m. l-attur sellem lil kull min kien qieghed fil-kazin tan-Nazzjonalisti li

hemm fl-istess rahal u kien hiereg il-barra sabiex imur jorqod.

F'mument minhom semgha l-ghajjat u lemah lill-konvenut Joseph Rapa jghajjat b'mod isteriku ma' martu, jaggrediha u anki beda vjolentement isawwatha.

L-attur minn jeddu mar sabiex jikkalma s-sitwazzjoni u jwaqqaf lill-konvenut Joseph Rapa milli jkompli jsawwat u jaggredixxi lill-martu, Marija Rapa.

Wara li irnexxilu jikkalma s-sitwazzjoni, Joseph Rapa ghal darba ohra hebb ghal martu u teffahha fl-art.

Waqt li l-attur kien qieghed jerfa' mill-art lil Marija Rapa, gie ingustament imsawwat b'vjolenza mill-konvenuti Joseph Rapa u Carmel Rapa – l-ewwel wiehed fajjarlu daqqa ta' briksa ghal fuq ghajnu il-leminija u simultanjament f'temp ta' sekondi mad-daqqa u waqt li l-attur kien qieghed jikkrolla u nizel lejn art, il-konvenut l-iehor, Carmel Rapa b'intenzjoni predeterminata u kif kien miftiehem mal-istess konvenut l-iehor Joseph Rapa fajjarlu daqqa ta' siggu ghal fuq in-naha ta' wara tal-kranju tieghu.

Illi l-attur intelaq fl-art u ghal ftit minuti kien mitluf min sensih u gie assistit min diversi u ittiehed l-Isptar Generali ta' Ghawdex.

Illi kawza tal-istess aggressjoni ingusta u minghajr ebda provokazzjoni taz-zewg konvenuti, flimkien bejniethom, ir-rikorrenti tielef id-dawl l-ghajnejh il-leminija u kien mehtieg li jsirulu hames punti f'rasu u fil-fatt huwa ghadu sal-llum ibaghti min ugiegh ta' ras, specjalment fin-nahha tal-kranju u jistordi ta' spiss u ma jiflahx id-dawl tax-xemx, kif jigi pruvat dettaljatament waqt is-smiegh tal-kawza;

Ghalhekk l-attur soffra offizi gravi fuq persuntu, liema offizi gravi kkagunaw debbulizza permanenti fis-sahha jew fil-funzjoni ta' gismu, tant li huwa sofra difett permanenti fuq persunthu billi, kif diga gie spegjat fil-paragrafu precedenti, huwa tilef il-vista fuq ghajnu l-leminija u

debilitazzjoni permanenti fil-kranju ta' mohhu, li mhuwiex kapaci li jmur lura ghax-xoghol normali tieghu ghaliex lanqas id-dawl tax-xemx ma jiflah;

Bhala prova ta' dana ir-rikorrenti qieghed jesebixix kopja ta' certifikat mediku rilaxxjat minn Dr. Thomas F. Fenech kopja ta' liema huwa hawn anness u mmarkat bhala Dokument "A"

Illi ghalkemm il-konvenuti gew interpellati biex bonarjament u insolidum bejniethom jersqu ghal likwidazzjoni u hlas tal-istess danni, dawna baqghu inadempjenti;

Ghalhekk l-attur talab lil din il-qorti;

1. Tiddikjara li l-istess konvenuti huma unikament u in solidum bejniethom responsabbli ghall-incident hawn fuq deskritt u li fih l-attur sofra feriti permanenti u debilita' fuq il-persuna tieghu.

2. Tillikwida d-danni kollha sofferti mill-istess attur minhabba l-incident hawn fuq deskritt, liema danni huma sewwa materjali kif ukoll fil-kwalita' ta' *lucrum cessans* u telf ta' xoghol, u dana permezz ta' perit li jigi nominat ghall-istess fini.

3. Tikkundanna lill-konvenuti *in solidum* bejniethom sabiex ihallsu lill-attur d-danni kollha hekk sofferti u likwidati.

Rat ir-risposta guramentata ta' Carmelo Rapa prezentata fit-13 ta' Novembru 2006 (fol. 8) :

1. It-talbiet attrici huma nfondati fid-dritt u fil-fatt ghaliex ma hemm ebda kawzalita bejn il-fatti imputati lill-esponenti ghad-danni reklamati.
2. Fi kwalunkwe kaz u minghajr pregudizzju ghal premess, huwa l-istess attur li huwa responsabbli ghad-danni sofferti ghaliex kif ghad irid jigi ppruvat waqt it-trattazzjoni tal-kawza, kien l-istess attur li pprovoka l-incident.

3. Bhala fatt jirrizulta minn dak li jiddikjara l-istess attur li l-esponent mhux responsabbli ghall-incident li rizultat tieghu huwa allegat li l-attur sofra danni u debilitazzjoni permanenti.
4. Illi kif qed jghid l-istess attur kien hu stess li interxjena minn jeddu fi kwistjoni li kien hemm bejn il-konvenut l-iehor u martu. Jirrizulta wkoll li mhux tassew li l-attur mar minn jeddu biex jikkalma s-sitwazzjoni izda meta fi stat ta' sokor huwa beda jisfida lil dak u lill-iehor u hekk ukoll ghamel fil-konfront tal-konvenut l-iehor. Ma kienx il-kaz li mar biex jikkalma s-sitwazzjoni kif jghid il-gurament tieghu izda effettivament mar biex jiggieled mal-konvenut l-iehor.
5. Skond il-verzjoni tal-attur, l-esponenti huwa ezenti minn kull responsabilita' u ghalhekk l-inkluzzjoni tieghu f'dan il-gudizzju hija bla ebda bazi u ghalhekk ghandu jigi liberat mill-osservanza tal-gudizzju. Skond l-istess attur il-konvenut Joseph Rapa 'fajjarlu daqqa ta' briska ghal fuq ghajnu l-leminija.' Id-debilitazzjoni lamentata hija f'ghajnhu l-leminija.
6. Il-kawza tal-aggressjoni li spiccat fil-ferita f'ghajnejn il-leminija tal-attur, kien l-istess attur li kien fi stat ta' inebilta' u kien qed ifittex il-glied. Kuntrarjament ghal dak li qed jipprova jghid l-istess attur ma kien hemm ebda ftehim predeterminat bejn il-konvenut l-iehor u l-esponenti, anzi qabel gara l-incident it-tnejn kienu qeghdin jixorbu flimkien.

Rat ir-risposta guramentata (fol. 10) ta' Joseph Rapa :-

1. L-ewwel talba attrici hija nfondata fil-fatt u fid-dritt u ghandha tigi respinta bl-ispejjez kontra l-attur in kwantu l-incident hemm imsemmi sehh unikament bhala konsegwenza ta' l-agir ta' l-istess attur illi minghajr assolutament ebda provokazzjoni jew indikazzjoni qabad u hebb ghall-esponenti u aggredih fizikament b'mod vjolenti.
2. L-esponenti irreagixxa biss u unikament bil-mod kif seta' biex jiddefendi ruhhu minn tali aggressjoni hekk mhux provokata, u l-agir kollu ta' l-esponenti fl-ewwel lok kien intiz strettament bhala legittima difesa li n-necessita' taghha kienet ghal kollox dettata mic-cirkostanzi immedjati u subitanei li gie rinfaccjat bihom l-esponenti htija ta' l-agir

ta’ l-attur innifsu u fit-tieni lok dan l-agir ma kienx tali kif imsemmi mill-attur fir-rikors de quo.

3. Isegwi ghalhekk illi ma hemm ebda danni x’jigu likwidati fil-konfront ta’ l-esponenti, in kwantu kull dannu soffert mill-attur kien konsegwenza ta’ l-agir tieghu kif fuq premess.

4. Isegwi ulterjorment illi l-esponenti ma ghandux jigi kundannat li jhallas ebda tali danni likwidati kif mitlub mill-attur.

Rat id-digriet moghti fit-18 ta’ April 2007 fejn il-qorti, fin-nuqqas ta’ opposizzjoni tal-konvenut, laqghet it-talba tal-atturi sabiex jipprezenta kopja tax-xhieda li nghatat fl-atti tal-kumpilazzjoni sabiex dawn iservu bhala prova f’din il-kawza.

Rat ir-rapport tal-periti gudizzjarji (fol. 190).

Rat in-nota prezentata minn Joseph Rapa li permezz taghha talab in-nomina ta’ periti addizzjonali (fol. 210), liema talba ma baqax jinsisti dwarha tant li fis-seduta tad-19 ta’ Dicembru 2008 id-difensuri tal-partijiet iddikjaraw li ma kellhomx x’izidu u li l-kawza setghet tibqa’ differita ghas-sentenza.

Rat l-atti kollha nkluz in-noti ta’ sottomissjonijiet prezentati mill-partijiet.

Ikkunsidrat:-

1. Il-kawza tittratta incident li sehh fit-28 ta’ Awwissu 2006 ghal habta tas-1.45 ta’ filghodu. Fis-27 ta’ Awissu 2006 kienet qeghda tigi celebrata l-festa tar-rahal ta’ Ghajnsielem. Inqala’ glied u l-attur gie midrub. L-attur jallega li Joseph Rapa tah daqqa f’ghajnejh bi briksa filwaqt li l-konvenut l-iehor tah daqqa ta’ siggu tal-hadid fuq rasu. Min-naha tal-konvenut Carmelo Rapa jsostni li kien l-attur li pprovoka l-incident, filwaqt li l-konvenut Joseph Rapa jsostni li kien l-attur li aggredieh u kull ma ghamel kien li ddefenda ruhu (**legittima difesa**).

2. Permezz ta’ rikors prezentat fis-7 ta’ Frar 2008 (fol. 170), il-konvenut Carmel Rapa kien iddikjara li ma jixtieqx jixhed qabel tinqata’ l-kawza kriminali pendenti kontra tieghu u li tittratta l-istess incident meritu tal-kawza. Madankollu fis-seduta tat-8 ta’ Lulju 2008 ghazel li jixhed. Ghalhekk il-qorti tastjeni milli tiehu konjizzjoni ulterjuri tal-imsemmi rikors.

3. Ghal dak li jikkoncerna **Carmelo Rapa**, il-qorti m’ghandha l-ebda diffikulta, wara li semghetu jixhed *viva voce* fis-seduta tat-8 ta’ Lulju 2008, li tghid li fil-konfront tieghu zgur li ma kien hemm l-ebda provokazzjoni min-naha tal-attur. Carmelo Rapa kkonferma li mar minn wara l-attur u tah daqqa ta’ siggu tal-hadid. Qal li ghamel hekk: *“ .... ghaliex ma ridtx niehu riskju illi Martin Xerri nipprova mmur inferqu minn ma’ Rapa biex ma jkomplix itieh u jfajjarli xi daqqa ta’ ponn f’wicci. Jiena xejjirtlu s-siggu ghaliex f’dawk ic-cirkostanzi hekk deherli li ghandi naghmel biex forsi Xerri ma jibqax iross bis-siggu lil Joseph Rapa li kien mixhu ma’ l-art. Nikkonferma li kien hemm diversi rgiel prezenti.”* (fol. 209).

Hu principju li *“In most civil actions, the burden of the issues is divided, each party having one or more cast upon him. Certainly if the defendant responds to a claim, not by merely denying its existence, but by raising a defence to it, the burden of proving all the elements of the defence will be on him....... And in negligence, the onus of proving the negligence is upon the plaintiff, but if the defendant pleads contributory negligence, the onus of proving it is upon him.”*[1].

Joseph Rapa rrilaxxa stqarrija lill-pulizija (fol. 82), u mkien ma ta l-verzjoni moghtija minn Carmelo Rapa. Dan minkejja li fin-nota ta’ sottomissjonijiet[2] Joseph Rapa pprova, tlett snin wara l-incident, jaddotta l-verzjoni ta’ Carmel Rapa li kien mitfuh fl-art u l-attur kien qieghed iross siggu fuqu. Joseph Rapa fl-ebda stadju tal-

[1] *Elliott and Phipson Manual of the Law of Evidence*, Derek William Elliott Sweet & Maxwell (Edizzjoni 12, 1987) pagna 55.
[2] Prezentata fl-4 ta’ Mejju 2009.

procediment ma kkontesta dak li qal fl-istqarrija tat-28 ta' Awwissu 2006. L-istess Carmelo Rapa ma ressaq l-ebda xhieda sabiex jikkoraboraw l-verzjoni tieghu ta x'kien qieghed jigri fil-hin li qabad is-siggu u ta daqqa lill-attur. Dan minkejja li qal li kien hemm ***"diversi rgiel"*** li raw din ix-xena. Inoltre, dawk li xehedu[3] ma qalux li fil-hin li Carmel Rapa ta d-daqqa ta' siggu, l-attur kien b'siggu qieghed iross mal-art lil Joseph Rapa. Irrispettivament dwar min kien responsabbli ghall-incident bejn l-attur u l-konvenut l-iehor, Carmelo Rapa dahal fl-inkwiet bla bzonn. Ma kellu qatt ifajjar daqqa ta' siggu. Hu stramb ukoll kif Carmelo Rapa qal li kif ta daqqa ta' siggu lill-attur telaq u mar lejn id-dar. Ghall-qorti dan l-atteggjament ma jirriflettix ir-rieda ta' persuna li tghin lil haddiehor li jkun jinsab f'diffikulta minhabba aggressjoni. Dan apparti l-konsiderazzjoni l-ohra li minn xhieda ohra rrizulta li Carmel Rapa ta d-daqqa ta' siggu mumenti wara li Joseph Rapa kien ta daqqa ta' briksa f'wicc l-attur (ara per ezempju deposizzjoni ta' Brian Muscat[4]), cjoe' meta l-attur kien diga' dghajjef.

Il-qorti hi moralment konvinta li l-verzjoni li ta Carmelo Rapa (seduta tat-8 ta' Frar 2008) mhi xejn ghajr tentattiv fjakk sabiex jipprova jiggustifika l-agir tieghu u ma jidhirx li tikkorrispondi ghall-verita'. Ovvjament il-kwistjoni dwar jekk hemmx kawzalita' bejn l-agir ta' Carmelo Rapa u d-danni li sofra l-attur, hi materja differenti. Dan qieghed jinghad in kwantu mill-provi rrizulta li t-telf fil-vista ta' l-ghajn il-leminija ma kienx b'rizultat tad-daqqa ta' siggu li tah Carmelo Rapa. L-attur kellu jaghti prova mhux biss tal-att (f'dan il-kaz id-daqqa ta' siggu) izda li dak l-att ghandu konnessjoni ta' kawza u effett mad-danni li sofra. Il-qorti m'hijiex sodisfatta li d-debilita' permanenti li qieghed ibaghati minnha l-attur hi rizultat tad-daqqa ta' siggu li qala' minghand Carmelo Rapa, iktar u iktar meta skond ir-rapport tal-perit mediku Norbert Vella *"There is no evidence of any significant neurological sequelae. In conclusion, Mr Xerri has no permanent neurological impairment resulting from the August 28, 2006 incident"*

[3] Inkluz Stephen Ciantar.
[4] Seduta tat-28 ta' Gunju 2007 a fol. 134-135.

(fol. 197), u l-ugiegh ta' ras *"...is probably related to* ***stress, poor sleep and inappropriate posture."***. Mid-deposizzjoni ta' Mr Thomas Fenech (seduta tat-3 ta' Settembru 2007[5]), il-qorti temmen li fuq bazi ta' probabilta' kienet id-daqqa ta' briksa li l-attur qala' f'wiccu li waslet biex jitlef il-vista f'ghajnejh il-leminija; *"Nghid illi din kienet bil-fors daqqa direttament fuq l-ghajn u cioe' bullseye fis-sens illi d-daqqa bilfors li kellha tkun direttament fuq l-ghajn u mhux ma l-ghadam."* (fol. 146). M'hemmx indikazzjoni li setghet saret b'xi haga ohra. Ghalkemm Mr Thomas Fenech ma eskludix li l-ferita fl-ghajn setghet kienet daqqa minn wara, m'hemm l-ebda indizju li gara hekk. L-attur stess spjega kif qala' daqqa ta' briksa f'ghajnejh tal-lemin (fol. 59). Inoltre, il-qorti ma tarax kif mill-provi li tressqu quddiemha tista', fuq bazi ta' probabilita', tghid li l-ferita saret wara li l-attur waqa' u bil-piz tieghu laqghat ghajnejh ma *".....tarf ta' mejda jew anke ma xi siggu jew xi haga fl-art.[6]"* (fol. 145). Ghalkemm fir-rigward tal-mistoqsija jekk il-ferita setatx saret bi briksa, Mr Fenech wiegeb li *"**huwa possibbli**, pero' dejjem jekk din kienet bil-kantuniera jew rokna taghha."* (fol. 146), il-qorti hi xorta tal-fehma li mill-provi li tressqu u fuq bazi ta' probabilita' din kienet l-oggetta li biha saret il-ferita f'ghajnejn l-attur. M'hemmx indizju li seta' kien xi haga ohra. Inoltre mic-certifikat mediku datat 28 ta' Awwissu 2006 jirrizulta li meta l-attur iddahhal l-isptar, *"He was fully conscious"* (fol. 85). Ghalkemm jinghad li kellu *"haemataoma parietal region"* (fir-ras), ma jirrizultax li kien hemm xi kumplikazzjoni. Fic-cirkostanzi, fil-fehma tal-qorti ma tressqux provi sodisfacenti li fuq bazi ta' probabilita' n-*novus actus interveniens*, cjoe' daqqa b'siggu li ta Carmel Rapa, ikkagunat il-hsara jew ikkontribwit ghalih.

4. Fir-rigward tal-konvenut **Joseph Rapa** baqa' ma xehedx, u d-difiza tieghu hi bazata fuq il-**legittima difesa**. Fin-nota ta' sottomissjonijiet il-konvenut Joseph Rapa argumenta li kien hemm provokazzjoni min-naha tal-attur. Pero' m'huwiex permess lill-konvenut li fl-istadju tat-

[5] Fol. 144.
[6] Mr Thomas Fenech waqt is-seduta tat-3 ta' Settembru 2007.

trattazzjoni jbiddel jew izid mad-difiza li jkun ta fir-risposta guramentata. Fil-kawza **Vincent Camilleri et v. Gaetano Aquilina**[7], deciza fis-16 ta' Marzu, 2004 gie ritenut li "*in-nota tal-eccezzjonijiet tinkwadra l-linja difensjonali tal-konvenut ghat-talbiet li jkunu saru fic-citazzjoni u mhux korrett u lanqas ma ghandu jigi permess li, fi stadju inoltrat tal-kawza meta li stadju tal-provi jkunu maghluq....il-kontro-parti tigi rinfaccata b'linja difensjonali gdida minghajr ma jigu osservati r-regoli procedurali.*" [8]**.**

M'hemmx dubju li Joseph Rapa kien qieghed jargumenta ma' martu. M'hemmx dubju wkoll li l-konvenut qabad briksa mill-art u ta daqqa biha lill-attur f'wiccu. Fl-istqarrija li ta lill-pulizija, Joseph Rapa ddikjara: *"Kont qieghed hemmhekk u giet il-mara tieghi titlob l-flus u jien ghedtilha biex ma tonfoqx izjed u bdiet tghajjat. F'hin minnhom gie Martin u tefghani mal-art u lil mara wkoll. Smajtu jghid ghax nigu minn xulxin. Kull meta bdejt nipprova nqum rega beda jitfani mal-art xi tlett darbiet. Jien bzajt u tlajt lejn il-knisja il-qadima. Martin rega gie ghalija u jien ghedtlu "lili hallini" u hu qalli "jien noqtlok irrid". Imbaghad jien qbadt briksa li kien hemm mal-art u tajthielu f'mohhu biex ihallini ghal dak il-hin kien ha jaqbadni minn ghonqi."* (fol. 82).

Sfortunatament dan kien incident beda mix-xejn u spicca biex persuna tilfet il-vista totali minn ghajn[9]. Jidher li Joseph Rapa u martu (li ma tressqitx bhala xhud) kienu qeghdin jillitikaw u l-attur mar sabiex jifridhom. Wiehed mix-xhieda qal li *"Dak il-hin Martin kien qed jipprova jifred lil Joe minn ma' martu biex ma jkomplix isawwatha."* (fol. 65). Mary Zerafa, xhud indipendenti, qalet: *"Jiena nghid illi Martin Xerri intervjena biex jifred lil Joseph Rapa minn ma' martu.* ***Martin Xerri dahal bejniethom. Beda jipprova***

---

[7] Qorti tal-Appell.

[8] Min jagixxi minhabba provokazzjoni jrid ikollu l-*calor rixae* in kwantu jitlef il-kontroll tieghu, u kuncettwalment hi differenti mil-legittima difiza; *"Fil-kaz tal-legittima difiza wiehed johrog mill-kamp tal-provokazzjoni kompletament u jidhol fil-kamp tal-minaccja ta' perikolu attwali u immedjat ta' dak li hu kkontemplat fil-ligi cjoe' perikolu tal-mewt jew ta' offiza fuq il-persuna jew fuq il-kastita'. Il-provokazzjoni hija koncett totalment differenti u mhux kull att provokatorju jwassal ghall-legittima difiza."* (**Ir-Repubblika ta' Malta vs Nazzareno sive Reno Mercieca et** deciza fil-15 ta' Mejju 1995).

[9] Ara certifikat mediku ta' Mr Thomas Fenech (fol. 4) u rapport tal-perit mediku Mr Franco Mercieca (fol. 138).

jifridhom. Meta intervjena Martin Xerri ma ghamilhiex bi glied, kif ghidt, beda jifridhom*. B'zewg idejn jipprova jifridhom minn xulxin."* (fol. 116). Il-kwistjoni ma waqfitx u jidher li l-attur u l-konvenut gew fl-idejn. Mart il-konvenut regghet spiccat mal-art, u l-attur mar ighinha tqum mill-art. Kien f'dak il-hin li jidher li l-attur qala' daqqa ta' briksa f'wiccu [ara f'dan il-kuntest xhieda ta' Stephen Cutajar (fol. 65) u Loreta Farrugia, oht l-attur (fol. 114)].

Il-qorti hi tal-fehma li mill-provi li tressqu ma kien hemm l-ebda raguni valida ghalfejn Joseph Rapa ta daqqa bi briksa lill-attur. Il-qorti m'hijiex tara li kien hemm xenarju tali li kien jiggustifika dan l-agir minn Joseph Rapa, li fl-istqarrija ammetta wkoll li ***"kont xrobt sewwa"*** (fol. 83). Fl-istess stqarrija qal:

"M. Il-gebla minfejn qbadtha ezatt ?
T Il-gebla giet f'idejja lejn in-naha tal-Pjazza.
M Allura int ergajt mort lura lejn fejn kien hemm Martin, sewwa qed nghid ?
T Iva, biex nghaddi biex immur lejn id-dar" (fol. 83).

Fil-fehma tal-qorti minn din il-verzjoni ma jirrizultax li l-konvenut Joseph Rapa kien f'xi periklu, u lanqas ma kien hemm sitwazzjoni inevitabbli. Fil-fatt kien hu stess li rega' mar hdejn l-attur bil-briksa f'idu, bl-iskuza li ried imur lura lejn id-dar. Minflok jipprova jevita l-konfront u jirtira, il-konvenut mar jerga' jfittex l-inkwiet. Dan il-fatt fih innifsu juri li l-konvenut ma kienx qieghed ihossu f'periklu, tant li ammetta li mar hdejn l-attur. Il-qorti hi moralment konvinta li Joseph Rapa ta daqqa lill-attur bil-briksa sabiex ippattihilu u mhux kif qal fir-risposta guramentata sabiex jiddefendi ruhu mill-aggressjoni tal-attur, jew kif qal fin-nota ta' sottomissjonijiet *".....sabiex seta' jizgikkalu* (recte, jizgiccalu)*."* (fol. 278). Mill-atti lanqas ma jirrizulta li Joseph Rapa sofra xi griehi, ghallinqas ma tressqet l-ebda prova medika f'dan is-sens ghalkemm fl-istqarrija li nghatat lill-pulizija qal li kellu daqqa f'rasu. Il-qorti ma tistax tispjega mod iehor l-verzjoni ta' Joseph Rapa kif riprodotta fl-istqarrija, li taghti x'tifhem li kien hemm ritaljazzjoni min-naha tieghu li kienet teccedi kull limitu ghal fatt li l-attur indahal fil-kwistjoni bejnu u martu. Stephen Cutajar spjega

li fil-hin li Rapa ta d-daqqa ta' briksa, l-attur kien qieghed ighin lill-mara ta' Rapa tqum mill-art. Oht l-attur xehedet: *"Jiena lil Joseph Rapa rajtu ukoll b'gebla, anzi brick, li tintuza fil-bankini, f'idu. Jiena rajt lil hija Martin. Fil-pront il-konvenut l-iehor tah zewg daqqiet b'siggu."* (fol. 114). Il-konvenut Joseph Rapa ma rnexxilux jaghti prova li l-agir tal-attur fil-konfront tieghu kien jiggustifika li jaghti daqqa ta' briksa f'wicc l-attur. Daqqa li jidher li nghatat f'mument meta l-attur kien aljenat. Daqqa li l-qorti ma temminx li nghatat sabiex Rapa jiddefendi ruhu minn aggressjoni tal-attur.

Inoltre u f'kull kaz mix-xhieda hu wkoll evidenti li Joseph Rapa mar oltre dak li kien mehtieg meta ta d-daqqa ta' briksa. Ma jirrizultax li fil-hin li Joseph Rapa ta d-daqqa bil-briksa kien hemm dak il-periklu li ma setax jaghmel mod iehor. Fil-kawza **Anthony Caruana vs William Cock** deciza fl-20 ta' Ottubru 2008, il-Qorti tal-Appell osservat li f'difiza ta' legittima difesa, punt kardinali hu li: *"ir-reazzjoni b'legittima difesa trid tkun* ***proporzjonali ghall-aggressjoni subita ghaliex jekk wiehed imur oltre dak li hu strettament mehtieg ikun hemm l-eccess ta' legittima difesa****"*. Il-hsara lill-attur giet inflitta b'oggett u m'hemmx dubju li d-daqqa nghatat b'sahha; *"Mill-ezami li ghamilt jien nisa' nghid li kienet daqqa kbira hafna."*[10]. F'notamenti klinici bid-data tat-18 ta' Ottubru 2006, jinghad: *"On examination he was found to be suffering from.......and perforatin of the right eye. The latter was so severe that there was no light perception."* (fol. 86). Fil-fehma tal-qorti r-reazzjoni tal-konvenut Joseph Rapa kienet ghal kollox barra minn kull proporzjon fic-cirkostanzi partikolari, minkejja l-fatt li l-attur ghandu statura ikbar u hu wkoll evidenti li hu izghar fl-eta'.

5. F'dan l-incident l-attur tilef il-vista ta' ghajnejh il-leminija. L-esperti medici waslu ghal konkluzjoni li l-attur qieghed isofri minn debilita' ta' **28%**. Dan wara li l-espert Mr Franco Mercieca iffissa rata' ta' 17% ghat-telf ta' l-ghajn, u Dr David Cassar rata ta' 13% ghall-ansjeta' u stat

[10] Mr Thomas Fenech (fol. 145).

ta' depressjoni kagunati bl-incident[11]. Dr Cassar spjega, in eskussjoni, li l-attur *"ghadu fl-istat li kien meta jien ghamilt l-evalwazzjoni professjonali tieghi. Dan minkejja illi kien ukoll ha u kien ghadu jiehu l-kura. Ghaldaqshekk huwa mistenni illi l-kundizzjoni psikjatrika tieghu tibqa kronika u bi bzonn ta' kura fit-tul."*. Fil-kawza **Peter Sultana vs Anthony Abela Caruana** deciza mill-Qorti tal-Appell fil-15 ta' Jannar 2002, gie osservat li: *"Ma hemmx ghalfejn jinghad li d-debilita' permanenti ma kienx necessarju li tkun wahda fizika li timmenoma l-persuna fil-possibilitajiet tieghu ta' xoghol minhabba limitazzjoni fil-funzjoni ta' xi organu. Setghet ukoll tkun* ***debilita' psikika li timmanifesta ruhha f'kondizzjoni li negattivament tinfluwenza l-kapacita' ghax-xoghol ta' l-individwu."***. Min-naha l-ohra l-espert newrologu irrelata li l-attur m'huwiex ibati minn debilita' permanenti. Il-periti medici ghamlu riferenza ghal *Guides to the Evaluation of Permanent Impairment*, Hames Edizzjoni (fol. 202-205) tal-American Medical Association[12]. Mir-ricerka li ghamlet il-qorti jidher li permezz ta' din il-pubblikazzjoni l-American Medical Association ipprovat tistabbilixxi standards medici sabiex it-tobba jkunu jistghu jikkwantifikaw it-telf ta' partijiet tal-gisem jew il-funzjoni taghhom. Dan ipprovat taghmlu billi tassenja valur lil kull parti tal-gisem in relazzjoni mal-gisem kollu tal-bniedem. Jidher li evalwazzjoni li jaghmel tabib taht dawn id-direttivi, hi sabiex jistabilixxi jekk kienx hemm tibdil fl-istat ta' shah tal-pazjent; *"An impairment is a deviation in a body part or system and its functioning. Disability must be defined as an alteration of an individual's capacity to meet personal, social or statutory demands, or statutory or regulatory requirements, because of an impairment..... A disability arises out of the interaction between impairment and external requirements, especially those of a person's*

---

[11] *"Mr Martin Xerri qed ibaghti minn stat ta' ansjeta u dipressjoni kronika fil-kuntest ta' trawma u telfiet. Din il-kundizzjoni hi ta' livell fejn qeda tikkawza morbidita konsiderevoli..... Sena u nofs wara l-incident ghadu qed jiehu l-kura, ghadu fl-istat mentali illi qieghed fih u ser ikollu jibqa jiehu kura fit-tul. Hu possibbli illi tul iz-zmien ikun hemm ameljorament bil-mod, kif kien hemm fil-passat fejn irnexxielu jeghleb telfiet kbar."* (fol. 201). Spjega wkoll li l-istorja medika tal-attur ma kellha l-ebda piz fuq il-persentagg ta' 13% ghaliex, *".....wara dawn it-trawmi u telfiet, Martin Scerri rega gie lura ghan-normal u kien aggustat sew minghajr kura, kemm mieghu innifsu, kemm f'relazzjonijiet u kif ukoll fuq ix-xoghol."* (fol. 226-227).

[12] 2001.

occupation. Disability may be thought of as the gap between what the individual can do and what the invdividual needs or wants to do." (***Understanding the AMA Guides in Workers Compensation***, S. Babitsky u J. Magraviti pagna 1-10[13]).

Hu minnu li fil-kawza **Michael Butler vs Peter Christopher Heard** deciza mill-Qorti tal-Appell fit-22 ta' Dicembru 1967, gie dikjarat li: *".....dak li jrid jigi stabbilit ma huwiex il-grad ta' inkapacita' f'sens purament mediku, izda **l-effett illi l-hsara personali ghandha fuq il-qliegh tad-danneggat.**"*. Jidher li llum il-hsara personali li garrab il-konvenut ma hallitx effett fuq il-qliegh attwali tal-attur, tant li rega' beda jahdem fl-istess impjieg. Mill-provi rrizulta li fis-sajf tal-2008 l-attur rega beda jahdem bhala foreman mal-kumpannija Asphaltar Limited, cjoe' l-istess kumpannija li kien impjegat maghha fiz-zmien tal-incident; *"Nikkonferma ukoll illi x-xoghol tieghi mal-Asphaltar Limited isir fuq barra bhala xoghol ta' foremena. Jiena ghalhekk nghid lill-impjegati x'ikun hemm bzonn illi jsir u ma jsirx fuq il-lant tax-xoghol. Nikkonferma illi jiena ta' kuljum, mit-Tnejn sal-Gimgha, naqbad il-vapur minn Ghawdex biex ninzel ix-xoghol Malta."* (fol. 219).

Pero' b'daqshekk ma jfissirx li l-menomazzjoni li sofra l-attur ma jistax ikollha impatt negattiv sabiex fil-futur isib xoghol iehor. M'hemmx dubju li l-mankament li sofra l-attur hu gravi, l-iktar meta wiehed iqies li tilef l-uzu ta' ghajnejh il-leminija. Debilita' li ghandha effett ukoll fuq l-attivita' li jaghmel fil-hajja ta' kuljum. Il-gurispruedenza tidher li hi konkordi li, "*illum huwa generalment rikonoxxut li kull dizabilità, anke jekk fl-apparenza ma ghandha ebda effetti fuq il-kapacità lavorattiva ta' dak li jkun, **xorta wahda hemm dritt ta' kumpens billi qatt ma jista' jigi eskluz l-effett dirett jew indirett fuq tali potenzjal.**"* (**George Borg et nomine vs Anthony Borg et** deciza mill-Qorti tal-Appell fl-20 ta' Ottubru 2008). Fil-kawza **Carmelo Galea vs Albert Mizzi et nomine** deciza fit-23 ta' April 2001, il-Qorti tal-Appell osservat li kellha tikkunsidra, *"dawk id-danni kollha konsegwenzjali li kien*

[13] Wolters Kluwer Law & Business, Raba' Edizzjoni (2008).

ser isofri bhala konsegwenza tad-debilita permanenti li necessarjament tincidi fost hwejjeg ohra fuq il-kapacita' lavorattiva tieghu. Dana mhux biss attwalment fic-cirkustanzi tax-xoghol fejn kien jahdem l-attur ***imma wkoll potenzjalment f'kull attivita' ohra lavorattiva ghalih miftuha.***". Sahansitra, fis-sentenza **Joseph Attard vs Carmelo D'Amato** deciza fit-22 ta' Ottubru 2002, il-Qorti tal-Appell osservat li kieku wiehed kellu japplika t-tezi tal-konvenut li l-attur ma sofra l-ebda telf finanzjarju ghaliex baqa' jahdem fl-istess impjieg u ghalhekk ma kellux dritt jitlob rizarciment ta' danni, *"kienet tinkorri f'ingustizzja manifesta ma' l-appellat. Il-ligi taghna diga` ma taghti l-ebda kumpens ghad-danni morali f'kazijiet bhal dawn u cioe` ma taghti l-ebda kumpens ghall-ugieh u skumditajiet li min isofri debilta` permanenti neccessarjament jghaddi minnhom. Lanqas tipprospetta kumpens ghal dak li jirrigwarda n-nuqqas talkwalita` ta' hajja li min ikollu debilita` permanenti neccessarjament ikollu jghaddi minnha."*[14]. Fis-sentenza **Paola D'Amato nomine vs Joseph Ebejer**[15], il-qorti osservat li l-inkapacita' permanenti li sofriet l-attrici (tifla) ma kellix thares lejha biss mill-grad tal-inkapacita ta' xoghol *".......**izda mill-kumpless tal-konsegwenzi deleterji li l-ustjonjiet hallew fuq il-persuna taghha**, li holqu u aktar joholqu 'l quddiem motiv ta' misthija u sens ta' sospensjoni u ta' biza' kontinwu jekk tizzewweg u tohrog gravida. Inoltri, il-possibilta li dina t-tifla ssib ragel li jizzewwigha jekk ikun jaf b'dana l-inkonvenjent hekk serju, u b'dawk l-isfregi fuq parti importanti ta' gisimha – hija wisq remota; u anki jekk dana jsir l-gharusa tkun dejjem esposta ghall-mortifikazzjonijiet u certi delusjonijiet li immankabilment ikollha tghadi minnhom meta l-poesija tal-hajja matrimonjali tigi bruskament interrotta bl-iskoperta a' dawna d-difetti.....".*

[14] Rilevanti wkoll hi s-sentenza tal-Qorti tal-Appell fil-kawza **Emanuel Galea vs Pierre Scicluna** deciza fit-13 ta' April 2007 fejn regghet saret riferenza ghall-kawza fl-ismijiet Joseph Attard vs Carmelo D'Amato u l-qorti ddikjarat li ghalkemm l-incident ma hallix effett fuq il-qliegh tal-attur, ***"il-Qorti tkun qieghda twettaq ingustizzja fir-rigward ta' l-appellat jekk ma' tatihx kumpens adegwat ghad-dannu li sofra."***. F'dak il-kaz ir-rata ta' debilita skond il-perit mediku kienet ta' 3%. Minn qari ta' din is-sentenza jidher bic-car li l-qorti kienet qeghda tikkumpensa lill-attur ghall-griehi li sofra pjuttost milli ghat-telf ta' qliegh li seta' sofra b'rizultat tal-incident.

[15] Prim'Awla tal-Qorti Civili tal-14 ta' Novembru 1964 (Volum XLV.iii.1264).

Verament wiehed jista' jasal sabiex ighid li ninsabu fis-sitwazzjoni li ipprospettat il-Prim'Awla tal-Qorti Civili[16] fil-kawza **Susan Davies vs Anthony Galea** deciza fl-10 ta' Ottubru 1997, u cjoe' li: ***"Fl-izvilupp prezenti pero' tal-gurisprudenza taghna huwa forsi necessarju li l-bzonn ta' certezza u nuqqas ta' ambigwita' jimponu teorija li tesigi li kull tip ta' dizabilita' permanenti twassal ghal telf futur fil-proporzjon tal-persentagg taghha."*****.** Bla dubju analizi profonda tal-gurisprudenza turi li f'dawn it-tip ta' kazijiet il-qrati jistriehu fuq l-assessment mediku li jkun sar mill-periti medici, minghajr ma jsir ezami jekk id-dizabilta' hijiex fuq bazi ta' probabilita' ser ikollha mpatt fuq il-qliegh futur tal-vittma, u jekk ser ikollha tali effett f'liema grad. Imbaghad il-konkluzjoni tkun li d-debilita' permanenti **tista' dejjem**, fil-futur, tkun ta' xkiel ghall-vittma li jtejjeb il-qaghda finanzjarja tieghu (cjoe' **il-kapacita' ta' gwadan (*earning capacity*) tal-vittma**.). B'hekk l-enfazi qeghda fuq il-konsiderazzjoni li griehi ta' natura permanenti jfissru nuqqas ta' opportunitajiet ta' xoghol fil-futur ghall-vittma jew li fil-futur ghad jistghu jkunu ta' tfixkil fl-impjieg, minghajr ma jigi kunsidrat jekk fuq bazi ta' probabilita id-debilita' permanenti hijiex *handicap* ghall-vittma fis-suq tax-xoghol. Kieku kellu jsir dan l-ezercizzju u b'hekk wiehed ma jistriehx fuq semplici ipotezi, diversi fatturi jkunu rilevanti, bhal per ezempju l-employment record tal-vittma, l-eta', il-kwalifiki, jekk il-persuna kenitx waslet sabiex tiehu grad ghola u t-tip ta' debilita' li qeghda ssofri minnha.

6. Jirrizulta li fis-sena 2005 (l-incident sehh fl-2006) l-attur kellu dhul ta' **€10,519**. Fid-data tal-incident kellu 41 sena. Il-qorti ser taghmel il-kalkoli fuq dhul ta' €12,000 (tikkunsidra zieda fil-pagi), ghall-perjodu ta' tmintax-il (18) sena[17] wara li qieset ukoll l-istat ta' sahha tal-attur kif deskritta fir-rapport mediku mhejji minn Mr Norbert Vella. Ser tnaqqas 20% fir-rigward tal-*lump sum payment*,

---

[16] Imhallef N. Arrigo.

[17] Dwar multiplier ara sentenza **George Cardona et vs Ferdinando Zammit et** deciza mill-Qorti tal-Appell fl-20 ta' Marzu 2009 fejn il-vittma wkoll kellu 41 sena fiz-zmien tal-incident.

mehud in konsiderazzjoni li l-incident sehh fis-27 ta' Awwissu 2006 u relattivament il-kawza qeghda tigi deciza f'perjodu qasir[18]. Ghal dik li hi rata ta' dizabilta, meqjusa l-konsiderazzjonijiet li saru hawn fuq u wara li l-qorti qieset dak li jinghad fir-rapporti medici u r-risposti moghtija mill-psikjatra Dr David Cassar ghad-domandi li sarulu in eskussjoni; li r-rata ta' debilita' stabbilita qeghda tikkunsidra biss l-aspett mediku; li jidher li kien hemm miljorament fl-istat psikiku tal-attur tant li rega' beda jmur ghax-xoghol; l-eta' tal-attur; u li qabel l-incident kellu diga' problemi ta' sahha temmen li fic-cirkostanzi rata' ta' dizabilta' ta' 23% hi flokha minkejja li l-periti gudizzjarji ffissaw *weighted average* ta' 28%.

Ghaldaqstant id-danni huma: **€12,000 x 18 sena x 23% – 20% = €39,744**.

L-attur qieghed jippretendi wkoll is-somma ta' €23,015.60 paga li jghid li tilef mid-data tal-incident (Awwissu 2006) sa meta beda rega' jahdem. Fis-seduta tad-29 ta' Ottubru 2008 iddikjara li b'sehh mill-1 ta' Settembru 2008 kien rega' beda jahdem bhala foreman, u qabel kien ilu tlett xhur jahdem bhala ufficcjal tas-sigurta ma' Security Services. Minn dokument PM1 (fol. 32) jidher li sa April 2007 l-attur kien ghadu registrat bhala mpjegat ma' Asfaltar Ltd ghalkemm jidher ukoll li b'sehh mill-1 ta' Jannar 2007 l-qliegh tieghu gie ridott ghaliex baqa' ma jirrapurtax ghax-xoghol. Fir-rigward tad-Dipartiment ghas-Servizzi Socjali, bejn il-perjodu tal-31 ta' Awwissu 2006 u 5 ta' Jannar 2007 ircieva s-somma ta' €1,567.32 (fol. 21). L-attur ma ressaqx prova li mill-bidu tas-sena 2007 sa meta rega' dahal ghax-xoghol, ma kienx kapaci jahdem. Ghall-qorti m'huwiex bizzejjed li tghid li kont qieghed tbati minn depressjoni. Fir-rikors guramentat, l-attur ippremetta li: *"mhuwiex kapaci li jmur lura ghax-xoghol normali tieghu ghaliex lanqas id-dawl tax-xemx ma jiflah"* (fol. 2). Fil-fehma tal-qorti ma tressqux provi in sostenn ta' dan u f'kull kaz lanqas jirrizulta li jekk hu veru, l-attur ipprova jiehu mizuri sabiex jirrimedja ghal dan l-ilment. Dan iktar u iktar

[18] F'dan il-kuntest ara sentenza tal-Qorti tal-Appell tal-5 ta' Ottubru 2001 fil-kawza **Lawrence Caruana vs Anthony Falzon** u gurisprudenza citata fir-rigward ta' dan it-tnaqqis.

meta l-principju kardinali hu li l-vittma ghandu obbligu li jimminimizza d-danni. Inoltre fil-kalkoli tad-danni li diga' ghamlet il-qorti, gie inkluz il-perjodu li fih il-konvenut ma kienx qieghed jahdem. Fin-nuqqas ta' provi sodisfacenti l-qorti tqies li f'dan il-kuntest it-talba tal-attur hi ghal kollox barra minn lokha.

Fir-rigward ta' *damnum emergens*, saret riferenza ghal Dok. MX1 (fol. 39) li hu rendikont tal-ispejjez li l-attur isostni li ghamel. Is-somma hi ta' €2,473.65. L-attur ipprezenta biss xi ricevuti tal-ispejjez li qieghed jippretendi l-hlas taghhom (fol. 40). Wara li l-qorti rat dawn id-dokumenti, tqies li l-attur m'ghandux jinghata iktar minn elf ewro (€1,000). Il-qorti m'hijiex konvinta minn certu ammonti li qieghed jippretendi l-attur, ezempju ghal *baby sitting*, ikel u hasil ta' hwejjeg. F'kull kaz lanqas ressaq bhala xhud lill-persuna (semma lill-ohtu) li suppost lilha sar il-hlas. Dan apparti li hemm ukoll certu spejjez li saru fi hwienet li ma nghatat l-ebda spjegazzjoni fhix kienu jikkonsistu.

Ghal dawn il-motivi l-qorti taqta' u tiddecidi l-kawza billi:-

1. Tilqa' l-ewwel eccezzjoni tal-konvenut Carmelo Rapa u tichad it-talbiet tal-attur in kwantu dawn jirreferu ghal dan il-konvenut. Spejjez ta' dan il-konvenut a karigu tal-attur.

2. Tichad l-eccezzjonijiet tal-konvenut Joseph Rapa u:-

a. Tiddikjarah responsabbli ghall-hsara li sofra l-attur fl-incident li sehh fis-27 ta' Awwissu 2006 gewwa Ghajnsielem, Ghawdex.

b. Tillikwida d-danni fl-ammont ta' erbghin elf sebgha mija u erbgha u erbghin ewro (€40,744)

c. Tikkundanna lill-konvenut Joseph Rapa sabiex ihallas lill-attur is-somma ta' erbghin elf sebgha mija u erbgha u erbghin ewro (€40,744).

Spejjez a karigu tal-konvenut Joseph Rapa, b'dan li l-ispejjez tal-espert mediku Norbert Vella ghandu jaghmel tajjeb ghalihom l-attur. Bl-imghax mil-lum.

< Sentenza Finali >

---------------------------------TMIEM---------------------------------